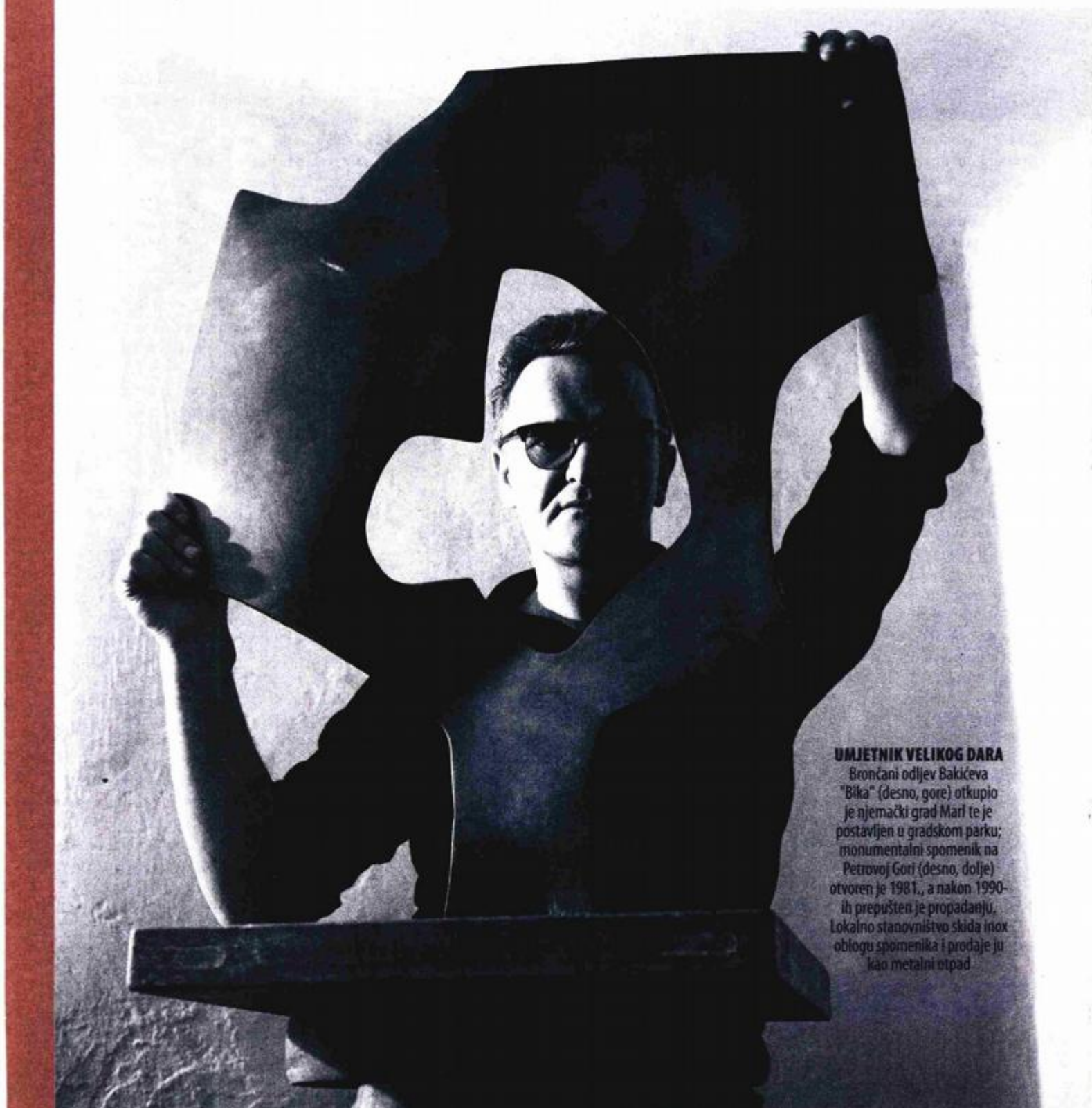

K U L T U R A BAKIĆ U ZAGREBAČKOM MSU

Prva retrospektiva Vojin najznačajnijih europskih

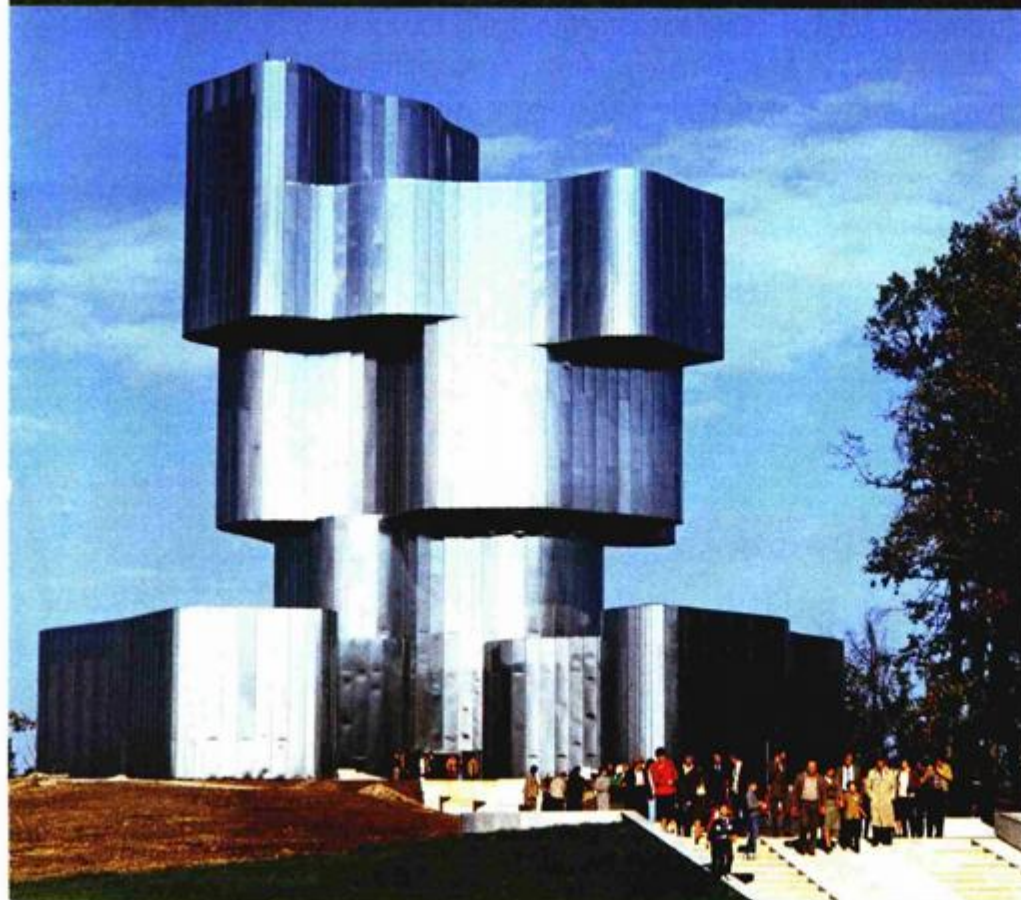

UMJETNIK VELIKOG DARA

Brončani odljev Bakićeva "Bika" (desno, gore) otkupio je njemački grad Marl te je postavljen u gradskom parku; monumentalni spomenik na Petrovoj Gori (desno, dolje) otvoren je 1981., a nakon 1990-ih prepušten je propadanju. Lokalno stanovništvo skida inox oblogu spomenika i prodaje ju kao metalni otpad

la Bakića, jednog od kipara modernizma

Na izložbi „Svjetlonosne forme“, koja se u Muzeju suvremene umjetnosti otvara u subotu, 7. prosinca, moći će se vidjeti oko 150 skulptura i 70 crteža, filmska građa prikupljena iz zagrebačkih i beogradskih arhiva te radovi suvremenih umjetnika koji se bave Bakićevim spomenicima s različitih pozicija

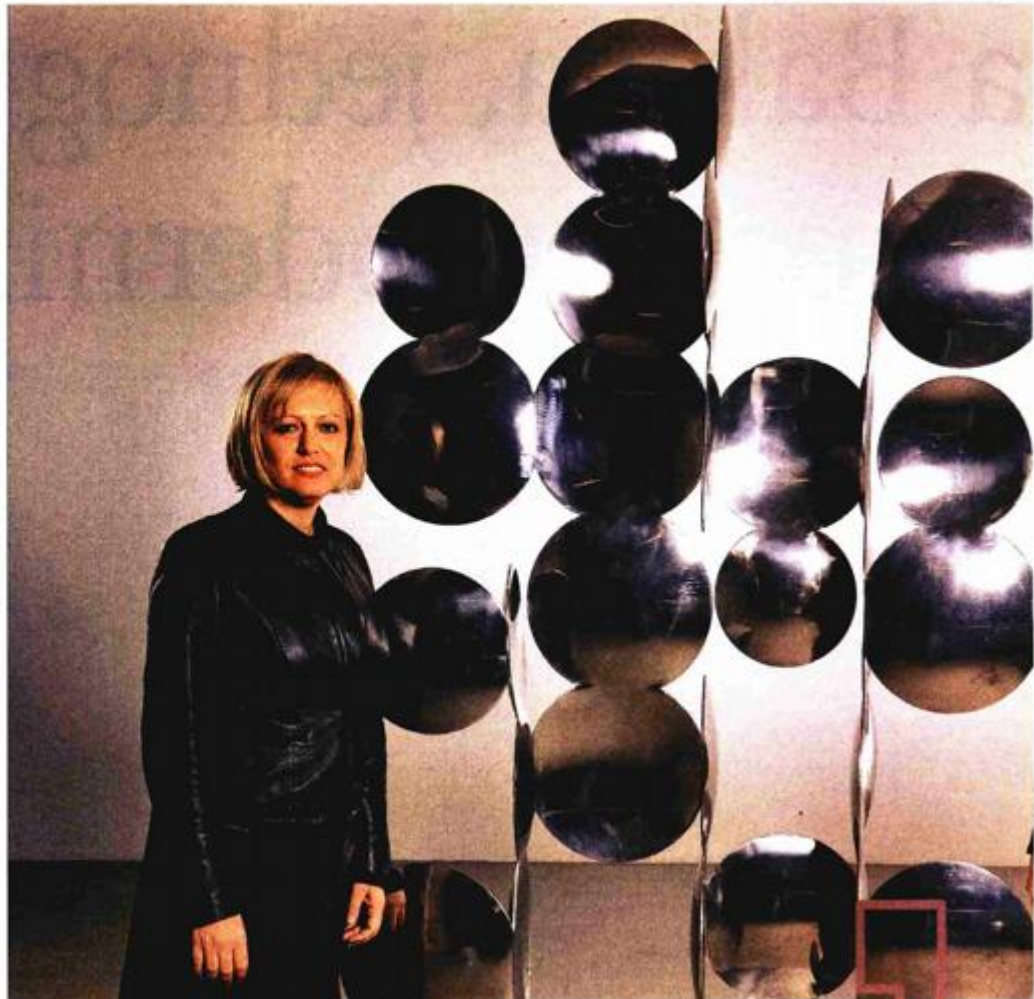
/NAPISAO/ TONKO VULIĆ / tonko.vulic@aktual.hr
 /SNIMKE/ SAŠA ZINAJA, TOŠO DABAC, NENAD
 GATTIN, BORIS CVJETANOVIĆ, ARHIVA OBITELJI
 BAKIĆ I MSU-A

Ime Vojina Bakića većinu ljudi asociira na njegova čuvenog „Bika“ kojeg je oblikovao u raznim dimenzijama i materijalima. U velikom je formatu skulptura bila prvo izložena na Venecijanskom bijenaleu 1956., a potom ispred jugoslavenskog paviljona Vjenceslava Richtera 1958. u Bruxellesu, na svjetskom sajmu EXPO. Skulptura je odmah izazvala velik interes inozemnih stručnjaka te ju je Antwerpen otkupio za tamošnji park skulptura muzeja Middelheim, gdje se i danas nalazi, a uskoro i Grad Marl za istu namjenu. „Bik“ će, stoga, zasigurno biti jedan od najatraktivnijih izložaka prve retrospektivne izložbe Vojina Bakića „Svjetlonosne forme“ koja se u Muzeju suvremene umjetnosti otvara u subotu 7. prosinca. Na izložbi će se moći vidjeti oko 150 skulptura i 70 crteža, filmska građa prikupljena iz zagrebačkih i beogradskih arhiva te radovi suvremenih umjetnika koji se bave Bakićevim spomenicima s različitih pozicija.

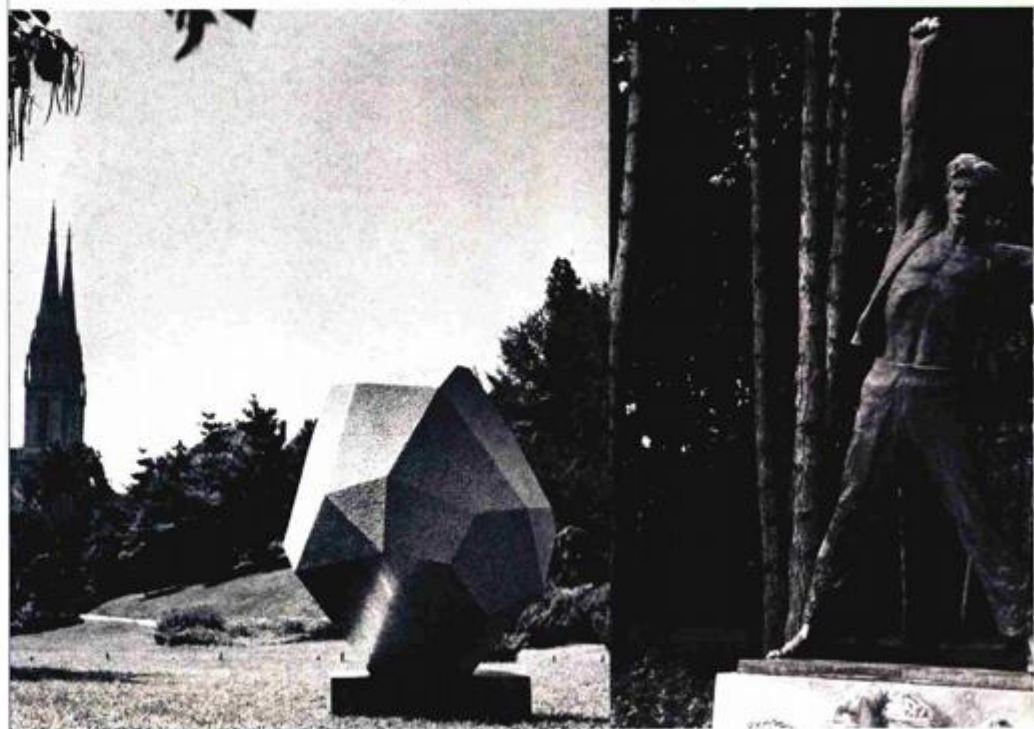
OBITELJ STRADALA OD USTAŠA

Vojin Bakić je umjetnik koji je doslovno i metaforički ostavio monumentalne tragove na prostorima Hrvatske i bivše Jugoslavije. Uvrštava se ne samo među najbolje hrvatske kipare 20. stoljeća, nego ga svjetska kritika ubraja i među najvažnije europske kipare modernizma. U domaćoj je javnosti poznat i kao autor brojnih porušenih ili zapuštenih spomenika s početka 1990-ih, poput Spomenika pobjedi revolucije naroda Slavonije u Kamenskoj, Spomenika ustanku naroda Banije i Korduna na Petrovoj Gori, Spomen groblja Dotrščina u Zagrebu, skulpture „Poziv na ustanak“ iz Bjelovara, Spomenika palim borcima u Čazmi i drugih. Osim najvažnijih radova, na ovoj će retrospektivnoj izložbi biti izloženi i crteži, skice, makete spomenika, fotografska uvećanja, projektna i osobna dokumentacija, audio i filmska građa. Prvi će se puta moći vidjeti i Bakićeve studije te maketa za nikad realiziran zagrebački spomenik Titu koji je trebao biti postavljen na Radićevu trgu, ispred dvorane „Lisinski“, 1992. godine, na 100. obljetnicu Titova rođenja. No, umjesto podizanja novog spomenika, u to su se vrijeme nasilno rušili Bakićevi spomenici diljem Hrvatske, a krajem 1992. uz to je bolno saznanje Vojin Bakić i umro. Kustosica izložbe je muzejska savjetnica MSU-a Nataša Ivančević, a autorice likovnog postava i suradnice izložbe su unuke Vojina Bakića, arhitektice Ana Martina Bakić i Vjera Bakić. Izložba se održava pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske Ive Josipovića.

Vojin Bakić je rođen je 5. lipnja 1915. u uglednoj trgovačkoj srpskoj obitelji u Bjelovaru. Za života je znao govoriti: „Ja sam odatvuda“, što je zaista točno. Njegov je otac

Retrospektiva želi vratiti Vojina Bakića na mjesto koje mu pripada u povijesti hrvatske i europske umjetnosti, ali i **POTAKNUTI NA PROMIŠLJANJE** našeg odnosa prema spomeničkoj baštini i društvenom sjećanju. Kroz njegovo se djelo mogu iščitati i društveno-političke prilike u kojima je stvarao, ali i njegova životna priča

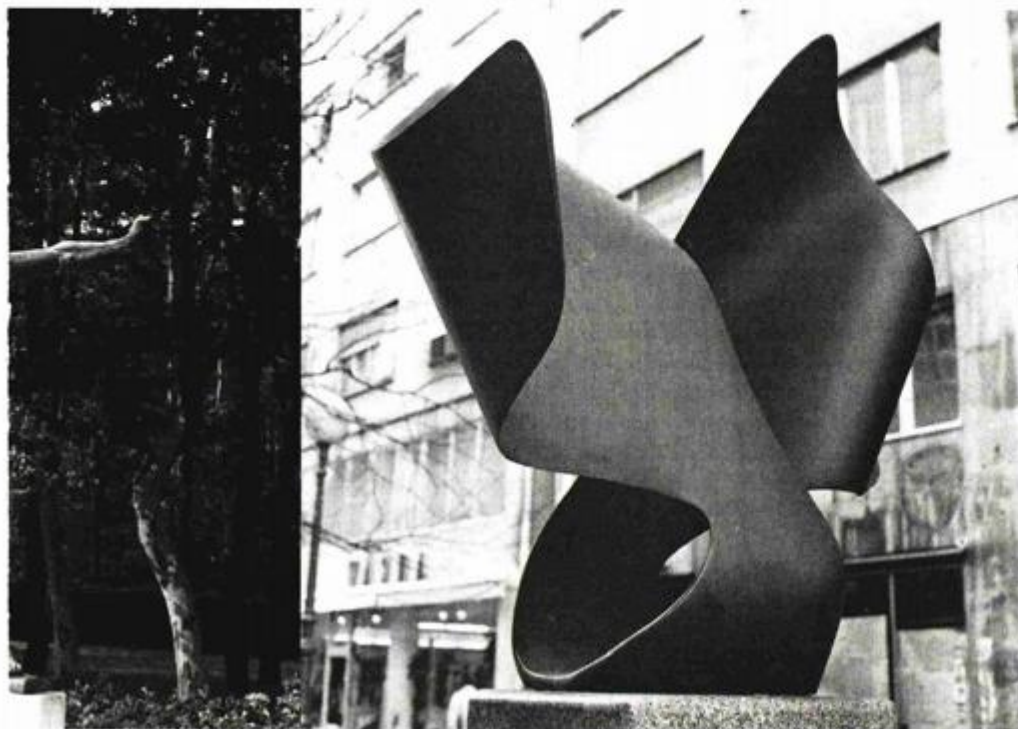

TRI DAME ODGOVORNE ZA IZLOŽBU

Kustosica retrospektivne izložbe Vojina Bakića u MSU Nataša Ivančević, muzejska savjetnica, te Bakićeve unuke, arhitektice Ana Martina i Vjera Bakić, autorice likovnog postava i suradnice izložbe

IZNIMNO VRIJEDNE SKULPTURE

Bakićeve poznate skulpture - glava u zagrebačkom parku Ribnjak u samom središtu grada (dolje, sasvim lijevo), spomenik Bjelovarac u Bakićevu rodnom Bjelovaru (dolje, u sredini) nedavno je obnovljen; Bakićeva skulptura "Razlistana forma" iz Gajeve ulice u središtu Zagreba (dolje, sasvim desno)

Konstantin rođen 1882. u Bjelovaru, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju, studirao je arhitekturu u Münchenu, a umro na Sušaku 1925. godine. Vojinova majka Jelena, rođena je u Bakru 1889. kao Josipa Fulvia Katarina Schnautz u pomorskoj brodovlasničkoj obitelji, a umrla je 27. siječnja 1971. u Zagrebu. Završila je pomorsku akademiju u Bakru, ali nikada nije plovila. Otac joj je bio Švedanin, a majka porijeklom iz bogate mađarsko-slovačke plemićke obitelji.

BROJNE ŽIVOTNE TRAGEDIJE

Vojini su roditelji imali šestoro djece, pet sinova i kćerku. Vojin Bakić je završio osnovnu školu i Državnu realnu gimnaziju u Bjelovaru. Na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu diplomirao je 1938., oženio se 1942. i iste godine dobio sina Zorana. U lipnju 1941. ustaše su mu uhitile sva četiri brata koji su odvedeni u logor „Danica“ kod Koprivnice, iz kojeg se nikada nisu vratili. Kuću u Bjelovaru ustaše su opljačkale, i odnijele dotadašnje stvaralaštvo Vojina Bakića, stotine crteža, skica, fotografija i skulptura. No, gubitak braće i razaranje obiteljskoga gnijezda nije bila ni prva ni posljednja tragedija koja mu se u životu dogodila.

I njega su u lipnju 1931. uhitile ustaše u Zagrebu te je iz zatvora na Trgu „N“, današnjem Trgu žrtava fašizma, pušten uz pismenu garanciju svog profesora Frana Kršinića. Poznati je kipar očito znao za Bakićevu darovitost te je naslućivao njegovu revolucionarnu inovativnost. Nakon izlaska iz zatvora zaposlio se u starom Zagrebačkom velesajmu i sklonio od ustaških očiju. Živio je od krpanja i popravljivanja modela raznih životinja, a kasnije je prešao na Agronomski fakultet koji je imao vlastitu farmu. Tu je imao vremena studirati anatomiju životinja te je izrađivao razne modele životinja od kojih neke i danas služe za

obučavanje studenata. Upravo je tamo nastao i Bakićev čuveni „Bik“, skulptura koja je preokrenula njegovu stvaralačku energiju te ga lansirala u svijet.

U studenom 1951. tragično je izgubio suprugu Ljubu, ostavši sam s osmogodišnjim sinom. Nakon trogodišnjega rada, od 1950. do 1953., izradio je dvije studije spomenika Marxu i Engelsu za istoimeni trg u Beogradu koje je komisija odbila. U siječnju 1956., u Bakićevom je ateljeu u ulici Ivana Gorana Kovačića 13, izbio požar u kojem je stradalo svo njegovo dotadašnje stvaralaštvo. Uništeni su Bakićevi spomenici Marxa i Engelsa, Jove Jovanovića Zmaja te deset metara visoki „Valjevac“, biblioteka, mape sa stotinama crteža, fotografija, slika, dokumenata, studija za spomenike, te više od stotinu manjih skulptura. Godine 1971. umrla mu je majka Jelena, 1989. izgubio je sestru Seku, u siječnju 1992. tragično je izgubio sina Zorana. Vojin Bakić umro je 18. prosinca 1992. godine.

Nakon diplome na tadašnjoj zagrebačkoj Umjetničkoj akademiji, Bakić se usavršavao kod Frana Kršinića i Roberta Frangeša-Mihanovića. Krenuvši od figuracije i tradicije, svoj je izričaj razvijao prema čistoj formi, različitim pa svjetlosnim oblicima, apstrakciji bez suvišnih detalja. Po riječima Vojina Bakića, ti svjetlonosni oblici izražavaju životnu radost, bljesak, svjetlost.

„Humanizam i afirmacija pozitivnih vrijednosti koji su obilježili prve, još figurativne radove, na simboličkoj su razini prisutni i u njegovim posve apstraktnim djelima. Traganje za svjetlom, boljitkom i napretkom, dio je modernističke utopije koju je dijelio sa suvremenicima, koji su u poslijeratnoj Jugoslaviji željeli stvarati bolji i humaniji svijet. Sam je u jednoj rečenici sažeo vlastito traženje koje je obilježilo njegovo cjeloživotno stvaranje: „Kretanje kroz mrak, traženje procjepa gdje je svjetlo, to je za mene autentičan put“, kaže kustosica izložbe Nataša Ivančević.

POZITIVNE VRIJEDNOSTI

Vojin Bakić sudjelovao je na prestižnim svjetskim umjetničkim smotrama: Bijenale u Veneciji, Documenta u Kasselu, Bijenale u Sao Paulu i Bijenale u Aleksandriji. Premda nije bio aktivan sudionik važnih umjetničkih pokreta EXAT 51 i „Nove tendencije“, sudjelovao je na njihovim izložbama, a nekoliko je puta izlagao s Piceljem i Srnecom, u Parizu i Londonu.

„Retrospektiva u Muzeju suvremene umjetnosti želi vratiti Vojina Bakića na mjesto koje mu pripada u povijesti hrvatske i europske umjetnosti, ali i potaknuti na promišljanje našeg odnosa prema spomeničkoj baštini i društvenom sjećanju. Kroz njegovo se djelo istodobno mogu iščitati i društveno-političke prilike u kojima je stvarao, ali i životna priča osebnog umjetnika obilježena tragedijama iz obiteljskog života. Poznati je Spomenik strijeljanima u Drugom svjetskom ratu >

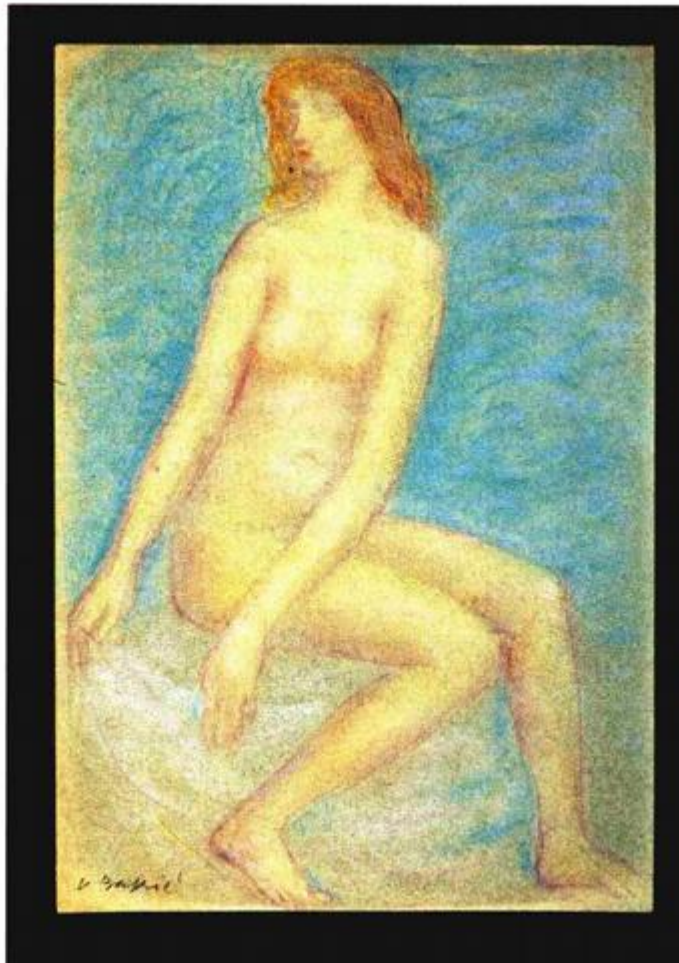
Bjelovaru, primjerice, napravio prema sjećanju na lik vlastita brata, jednog od četvorice braće kojeg su mu ustaše strijeljali već na početku tzv. NDH. Oni koji su ga poznavali tvrde da je stvarao iz ideala i onda kada je kreirao narudžbe pod paskom ideologije. Nije dopuštao da mu išta utječe na umjetnički izričaj i razvoj te je tijekom pola stoljeća stvorio opus koji plijeni inovativnošću, energijom, težnjom za istraživanjem", kaže Nataša Ivančević.

Uništeni je spomenik „Bjelovarac“, na inicijativu povjesničara umjetnosti Snješke Knežević, Tonka Maroevića i Igora Zidića te prijatelja Vojina Bakića, Dušana Matića, obnovljen i ponovno postavljen u Bjelovaru.

„Od spomenika je bila ostala, nažalost, samo glava i šaka pa je 2007. obnova bila povjerena Hrvatskom restauratorskom zavodu. Akademski kipar Alan Vlahov velikim je entuzijazmom i trudom rekonstruirao spomenik koji je u prosincu 2010. i svečano otvoren u Bjelovaru. Nažalost, kasnije se došlo do saznanja da se u Beogradu nalaze čak dva originalna brončana odljeva istih dimenzija kao srušeni spomenik u Bjelovaru. Bilo bi dobro da se obnove i neki drugi djedovi spomenici i skulpture, naročito Kamenska. No, za to je potrebna politička volja i interes kulturnih institucija. Hrvatska je baština, a tako i spomenici našeg djeda, ulaskom u Europsku uniju postala ujedno i europskom baštinom. Time se otvara čitav niz novih financijskih mogućnosti obnove koje prije nisu bile moguće. Spomenik na Petrovoj Gori prepušten je propadanju. Lokalno stanovništvo skida inox oblogu spomenika i prodaje ju kao metalni otpad. Devastacija je u posljednjih nekoliko godina rapidno uzela maha, a na izložbi ćemo pokazati transformaciju tog spomenika od njegova nastanka do danas“, kaže Ana Martina Bakić.

POLITIKA SJEĆANJA

O rušenju Bakićevih spomenika Vjera Bakić kaže: „Spomenici našeg djeda rušeni su kao simboli bivšeg političkog sustava i sjećanja na antifašističku borbu. Jugoslavija je politiku sjećanja provodila kroz niz ceremonija kojima su se obilježavali važni datumi antifašističke borbe, kroz predavanja, školske izlete kao i kroz medije film i fotografiju. Zanimljivo je da su postojali čak i turistički vodiči za sve spomenike u Jugoslaviji. Fascinantna je i činjenica da su umjetnici tog vremena uspjeli neizmjerenu količinu novca koji je Jugoslavija ulagala u svoju reprezentaciju, kanalizirati u modernu jedinstvenu umjetnost. Hrvatska je u naslijeđe dobila remek-djela moderne monumentalne skulpture, jedinstvene u europskom

OGROMNA OSTAVŠTINA

Na izložbi se, osim skulptura kao glavnog oblika umjetničkog izražavanja Vojina Bakića, nalaze i slike, poput ove "Nakon kupanja" iz 1943. godine (na slici gore); Bakićev spomenik "Cirkulacije u prostoru" Grad Zagreb darovao je prijateljskom Gradu Mainz (gore desno); Vojin Bakić tijekom stvaranja jedne od svojih skulptura, glave Ivana Gorana Kovačića (desno); skulptura "Majka i dijete" iz 1944. godine (sasvim desno)

kontekstu. Velika je šteta što do sada to nije prepoznato i ona su ostavljena kao svjedoci prošlosti, izloženi propadanju i devastaciji. No, većina njih i danas spada u kategoriju neželjene baštine. Nama su najdraži spomenik na Petrovoj Gori i, naravno, Kamenska“.

Vjera i Ana Bakić često su bile kod djeda u stanu ili ateljeu dok je izrađivao skulpture.

„Svoje je radove uvijek dovodio do apsolutnog savršenstva. Iscrpo bi doradivao radove koje su stigli iz ljevaonice, i to ne samo u detaljima i neravninama nastalim prilikom lijevanja, već i čitavu skulpturu. Tako je nastao veliki broj radova u istom materijalu, ali s malim pomacima u formi. Svoje je početne ideje razvijao kroz crteže koje bi onda testirao u najrazličitijim materijalima“, kaže Vjera Bakić.

Pripremajući Bakićevu retrospektivnu izložbu Nataša Ivančević obišla je oštećene spomenike. „Spomenik u Petrovoj Gori rapidno propada. Izuzev inicijativa nevladinih udruga, srpske manjine i umjetnika, izostao je interes lokalnih i državnih institucija za očuvanjem i vraćanjem u funkciju. Pitanje je kako spomeniku udahnuti novi život. U vrijeme nastanka, to su bila mjesta održavanja kolektivnih rituala bivšeg državnog uređenja, škole su masovno vodile svoje učenike, obitelji su odlazile na izlet, tamo su se slavili državni praznici. Danas škole imaju druge itinerere. Tko bi tamo odlazio? Spomenik u Kamenskoj je 1992. miniran, a ostatke čelične oplata koju nije raznio dinamit, lokalni su stanovnici odnosili i talili za lijevanje posuđa. Ta mjesta socijalističke utopije i kolektivnih rituala, ispražnjena od sadržaja, postala su aveti sadašnjosti.

Domovinski je rat donio brojne nedaće, ljudske žrtve, materijalna razaranja. I spomenici kao simboli prošlog vremena nisu ostali pošteđeni. Nije se biralo je li spomenik vrhunsko umjetničko ostvarenje ili rad prosječnog

Bakićevi spomenici rušeni su kao simboli političkog sustava i sjećanja na antifašističku borbu. Zanimljivo je da su postojali čak i **TURISTIČKI VODIČI ZA SPOMENIKE u Jugoslaviji. Fascinantna je i činjenica da su umjetnici tog vremena uspjeli novac kanalizirati u modernu umjetnost.**

kipara. Kulturni vandalizam pojava je koja se, nažalost, veže uz sva društvena uređenja. To je i način nasilnog „čišćenja“ društvenog sjećanja. Meni je teško shvatljiv svaki oblik ljudske mržnje i nasilja, no ni na razini struke nema jedinstvenog stava što treba štititi“, kaže Nataša Ivančević.

Na izložbi će se, uz Bakićeve, izložiti i radovi umjetnika koji se bave njegovim spomenicima s različitih autorskih pozicija.

„Zanimljiv je dijalog suvremenih umjetnika i modernističke baštine, koji se u hrvatskoj umjetnosti pojavio početkom 2000-tih. Kako se je nekolicina umjetnika u svojim radovima referirala na Bakićeve spomenike ili skulpture, željeli smo na izložbi pokazati te drugačije poglede koji dolaze iz našeg vremena. Izložit ćemo u Hrvatskoj manje poznati film Davida Maljkovića „Retired Form“, koji je snimio koristeći spomenik na Dotršćini. Ljudi uokolo spomenika ponavljanjem pokreta i odsutnošću bilo kakve komunikacije, ukazuju na izgubljenost i neprilagodanost čitave generacije, danas penzionera, koja je stasala u doba socijalističkih utopija. Igor Grubić je na Petrovoj

Bilo bi dobro da se obnove i neki drugi njegovi spomenici i skulpture. No, za to je potrebna **POLITIČKA VOLJA I INTERES** kulturnih institucija. Hrvatska je baština, ulaskom u EU postala i europskom baštinom. Time se otvara niz novih financijskih mogućnosti obnove

Gori 2012. izveo akciju postavivši skelu s fotografijom Nenada Gattina na kojoj se nalazi spomenik u punom sjaju. Komparacija sadašnjeg i originalnog stanja spomenika, otvara pitanja o našem nemarnom odnosu prema spomenicima NOB-a. Marko Lulić izveo je performans 2002., koristeći skulpturu „Cirkulacije u prostoru“ postavljenu ispred beogradskog Muzeja savremene umjetnosti. Time propituje njenu ulogu kao autonomnog umjetničkog djela i naš odnos prema modernističkoj baštini, njenoj vidljivosti i prisutnosti u sadašnjosti“, kaže Nataša Ivančević.

SLUČAJAN TRAG

Javnosti će biti zanimljive studije i maketa za nikad realiziran zagrebački spomenik Titu.

„Velik uspjeh Bakić je postigao na jugoslavenskom natječaju za Titov spomenik na Trgu revolucionara, današnjem Radićevu trgu, koji je bio raspisan 1986. godine. Cilj je natječaja bila izvedba vrhunske urbanističko-arhitektonske kiparske realizacije kojom će se ostvariti nova prepoznatljiva vizura Zagreba. Na zagrebački natječaj pristiglo je 80 prijedloga, a o velikom interesu umjetnika i arhitekata govori podatak da je natječajnu dokumentaciju podiglo čak 125 natjecatelja. Prvu su nagradu osvojili Vojin Bakić za skulpturu i njegov sin Zoran za arhitekturu. Središnji element trebao je biti 36-metarski geometrijski apstraktni oblik u nehrdajućem čeliku, gigantizirana skulptura koja pripada Bakićevim razvijenim površinama iz 1963. Imao bi ulogu slavoluka, kroz čiju bi se oštro rezanu pravilnu cezuru prolazilo. Planirao je izvedbu figure Tita zaobljena volumena od četiri metra te je predložio varijantu u stajaćoj i sjedećoj pozi. Međutim, realizaciju su zaustavile političke prilike, počeo je rat i o spomeniku se više nije ni pričalo“, kaže Nataša Ivančević.

Vojin Bakić se za života nije trudio oko samopromocije, a jednom je izjavio da je za nje ga izložba kamen smutnje. Iako je izlagao na više od 200 skupnih izložbi, i to većinom u inozemstvu, nikada mu nije bila priredena retrospektiva.

„Otprilike sličan, čak nonšalantniji, bio je njegov odnos prema dokumentiranju vlastita rada. Unatoč trudu nasljednika, Bakićevih unuka da sačuvaju dokumentaciju, kod njih sam pronašla malo dokumenata, gotovo nikakvih tragova koji bi pomogli u detektiranju skulptura u privatnom vlasništvu, pa čak i u muzejskim zbirkama. Posve sam slučajno pronašla trag koji me je odveo do Marla, u kojem se nalazi odljev čuvena „Bika“, koji je predstavljao Jugoslaviju na svjetskoj izložbi u Bruxellesu 1958., što je bio prvorazredni

politički događaj za tada mladu državu. Ravnatelj Gradskog muzeja iz Marla, pomogao mi je da pronađem skulpturu koja je krasila trg ispred škole u Leverkusenu i kasnije nastalu još jednu verziju „Bika“ koju je Bakić prodao njemačkom industrijalcu mesa, koju je smjestio u tvornički pogon u Dahau, a danas se nalazi ispred restorana na farmi biološkog uzgoja u obližnjem mjestu Glonn. Posudili smo Bakićeve radove iz svih značajnih hrvatskih muzejskih zbirki, a osobito iznenađenje predstavljali su radovi iz Gliptoteke i Gradskog muzeja Bjelovar, Bakićeva rodnoga grada. Među ostalima, oni čuvaju iznimno vrijedne primjerke koje je Bakić izlagao na svjetskim smotrama suvremene umjetnosti.

Dopremili smo i radove iz Beograda i Novog Sada. Vrlo kompleksni poduhvat izvlačenja 400 kilograma teškog „Ležećeg torza“ iz podrumskog prostora depoa umjetnina Galerije Matice Srpske, uspješno je realizirala tvrtka „Kunsttrans“. Muzej savremene umjetnosti Beograd, već šest godina zatvoren zbog preuređenja zgrade, prvo je odbio posuditi Bakićeve radove, ali smo nakon dugotrajnih pregovora, ipak postigli dogovor“, kaže Nataša Ivančević. Izložba nosi naziv „Svjetlonosne forme“ prema nazivu Bakićeva ciklusa nastalog početkom 1960-ih.

„Prvo je te radove nazvao „Forme koje zrače“, no Jure Kaštelan, njegov dugogodišnji prijatelj s kojim je u to vrijeme surađivao na projektu uređenja spomen-područja Dotršćina u Zagrebu, nazvao ih je svjetlonosnim oblicima, oblicima koji nose svjetlo. To su radovi koji su nastali nakon dugačka puta obilježena istraživanjem, preispitivanjem i upornim radom, koji je započeo još u kasnim 1930-ima, nakon što je završio zagrebačku Akademiju likovnih umjetnosti. Zatvoren volumen, koji je sredinom 1950-ih još uvijek imao jasne referencije na prepoznatljiv prikaz u ciklusima torza, akta, bika, ptice, postupno je otvarao prodoru prostora, da bi volumen posve oslobodio pripovijedanja sadržaja, opisnog i asocijativnog.

Značajne promjene uveo je u skulpturu krajem 1950-ih, kada oslobađa jezgru skulpture koja postaje apstraktna i slobodna. Formu je doslovno i simbolički razlistao, a ta postignuća možemo vidjeti na skulpturi u Gajevoj ulici u Zagrebu, koja je tu postavljena kao dio plana ukrašavanja gradskih površina za Univerzijadu. Postoji anegdota da je metalne površine laštio do visokog sjaja dok ne bi postigle zrcaljenje poput ogledala. I na sačuvanim fotografijama i filmovima koje ćemo pokazati na izložbi, vidimo tu krajnju posvećenost, strast za perfekcijom i vrhunskom doradom“, kaže Nataša Ivančević.